

Konferenciafelhívás Tudományközi tanácskozás a dia és a diafilm forrásértékéről és kutatási lehetőségeiről

Szervezők: HUN-REN BTK Néprajztudományi Intézet, Magyar Néprajzi Társaság Film- és Fénykép Szakosztály és Folklor Szakosztály

Időpont: 2025. december 4–5.

Helyszín: Budapest, HUN-REN BTK, Humán Tudományok Kutatóháza

Ajánlott témakörök:

- definíciós és módszertani kérdések
- technika- és intézménytörténet (gyártás, sokszorosítás, forgalmazás, cenzúra stb.)
- nemzetközi hatások és kapcsolódások
- a dia történetének kiemelkedő szereplői: képek és alkotók
- dia- és diafilm-sorozatok (a Falu Urániájától a múzeumi műtárgysorozatokig)
- intermedialitás: képiség-írásbeliség-szóbeliség
- fotográfia és művészeti alkotás
- irodalmi adaptációk
- folklórműfajok, -típusok, szüzsék és motívumok
- a diaposzítív mint a dokumentáció és terepmunka eszköze
- örökségesítés, muzeológia, műtárgyfotózás, megőrzés, archiválás, online gyűjtemények
- kitüntetett témák (pl. építészet, turizmus, viselet és népi kultúra) megjelenítése
- a diaműfajok a népművelés és a politikai propaganda szolgálatában
- műfaji kapcsolódások: pl. könyvillusztráció, képregény, mozgófilm, színház, televízió
- szerzőség és szerzői jogi problémák
- a diahasználat privát gyakorlatai stb.

A köznyelvben diaként ismert fotóműfaj története és használata a fényképezés korai korszakába vezet vissza. A technikai jellegéből adódóan vetítésre is alkalmas műfaj százötven éves története számos tudományos és hétköznapi területet, valamint nyilvános és magánjellegű használati formát ölel fel: a diaposzítív eljárás a fotóművészet, az ismeretterjesztés, a tudományos dokumentálás, illetve a privát fényképezés és a családi szórakozás keretei között is képviseltette magát. A hordozók változása, korszerűsödése (festett, fekete-fehér és színes üvegdia, keretben és tekercsben vetíthető forma) következtében a diaposzítív mint fotóműfaj és mint társadalmi gyakorlat gazdag, feltárára váró hagyománnyal rendelkezik.

Az újfajta, tömegeket vonzó optikai látványosságok a 18–19. században szorították ki a vásári képmutogatókat, ezzel párhuzamosan megjelentek a polgári gyerekosztályokban is az állóképek vetítésére szolgáló eszközök. A vetítéssel kísért előadások a szemléltető oktatásban és a közművelődésben a 19. század végére világszerte népszerűvé váltak. E gyakorlat honi elterjesztésében úttörő szerepe volt az Uránia tudományos egyesületnek. Már az 1910-es években tízezres nagyságrendben voltak forgalomban változatos tematikájú diaképek. Emellett a diaposzítív a városfotók, tájképek, épületfotók és néprajzi terepmunkák dokumentálásának eszközeként is egyre meghatározóbb szerepet kezdett betölteni. Az így keletkezett diaanyagok egy része múzeumi gyűjteményekbe került, melyek a téma kutatásának fontos forrásai. A diaposzítívok az amatőr- és privátfotó területén is jellemzőek, nagy számban az 1970-es és 1990-es évek első fele közötti időszakban keletkeztek, számos családi és turistafotó készült erre a hordozóra.

A televízió széles körű elterjedését megelőzően a tömegkommunikáció hatékony eszközének bizonyult a vetíthető állóképek szalagra fotografált sorozata, azaz a diafilm. Magyarországon a nagyüzemi, állami diafilmgyártás a második világháború után indult el. A Magyar Diafilmgyártó Vállalat az államszocializmus idején több ezer, a politikai és kulturális propaganda jegyében készített ismeretterjesztő, oktató, illetve szórakoztató diafilmet gyártott, évente sokszázezer példányban. A diafilmgyártás virágkorát nálunk az 1960–1970-es években élte a vasfüggöny keleti blokkjának számos országához hasonlóan. A diafilm-vetítés népszerűsége az audiovizuális technológia fejlődésével párhuzamosan az 1980-as évektől visszaesett, de nem tűnt el teljesen. A műfaj napjainkban ismét reneszánszát éli, a közelmúltban pedig a diafilmezés hagyománya a hungarikum-mozgalom hivatalos örökségesítési folyamatának is részévé vált.

Nem csupán a nosztalgia jegyében tekinthetünk a „fordítós filmekre”, hanem különböző történeti és társadalomtudományi diszciplínák felől is számot vehetünk múltjával, forrásértékével és vizsgálati lehetőségeivel. A konferencia célja, hogy alkalmat nyújtson a dia, diafilm műfaji sokféleségére vonatkozó eddigi szétartó, történeti jellegű kutatások megismerésére, módszertani problémák megfogalmazására, valamint az újabb eredmények és tapasztalatok megosztására.

A 15+5 percesre tervezett előadások címét és rövid, legfeljebb 300 szavas összefoglalóját 2025. március 31-ig várjuk a következő címre: diakonf2025@gmail.com

A konferencia előadásainak szerkesztett változatát kötetben is tervezzük megjelentetni.